

Sygn.akt III AUa 175/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 sierpnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Dorota Elżbieta Zarzecka

Sędziowie: SO del. Piotr Prusinowski (spr.)

SA Bożena Szponar - Jarocka

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 27 sierpnia 2013 r. w B.

sprawy z odwołania L. K. reprezentowanej przez przedstawiciela ustawowego C. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P.

o rentę rodzinną

na skutek apelacji wnioskodawczyni L. K. reprezentowanej przez przedstawiciela ustawowego C. K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Ostrołęce III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 14 listopada 2012 r. sygn. akt III U 734/12

I. zmienia zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. z dnia 20.08.2012 roku i przyznaje L. K. reprezentowanej przez przedstawiciela ustawowego C. K. prawo do renty rodzinnej od dnia 01.08.2012 roku;

II. ustala, iż organ rentowy ponosi odpowiedzialność za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

Sygn. akt III AUa 175/13

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 20 sierpnia 2012r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. odmówił prawa do renty rodzinnej po zmarłym M. K. jego córce L. K., reprezentowanej przez matkę C. K.. W uzasadnieniu skarżąca powołała się na uchwałę siedmiu sędziów SN z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, OSNP 2006, nr 19-20, poz. 305. W tym kontekście podkreśliła, że M. K. w chwili śmierci spełniał przesłanki uprawniające do uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

W odpowiedzi na odwołanie (...) Oddział w P. wniósł o jego oddalenie. Organ rentowy podniósł, że w wyniku analizy okresów ubezpieczenia zmarłego M. K. ustalono, że w chwili śmierci osiągnął staż pracy w ilości 27 lat, 6 miesięcy i 15 dni okresów składkowych oraz 1 rok, 7 miesięcy i 23 dni okresów nieskładkowych, tj. łącznie 29 lat, 2 miesiące i 8 dni, w tym w ostatnim dziesięcioleciu poprzedzającym zgon - tj. 24.06.2011r. zmarły nie posiadał

żadnego okresu ubezpieczenia, a powinien udokumentować 5-letni okres pracy. Do stażu pracy Oddział ZUS nie uwzględnił okresu pracy od 05.02.1973r. do 2.10.1973r. i od 21.10.1973r. do 29.10.1974r. w Kólkach Rolniczych, ponieważ na przedstawionych świadectwach pracy brak jest pieczętek imiennych osób wystawiających te świadectwa. Organ rentowy wskazał, że zmarły M. K. nie spełniał warunków do przyznania świadczenia rentowego.

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 14 listopada 2012 r. oddalił odwołanie. Sąd ten powołał się na przepis art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 17.12.1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2009r. Nr 153, poz. 1227, z późn. zm.). Wskazał, że przyznanie prawa do renty rodzinnej uzależnione jest od ustalenia, że zmarły posiadał własne prawo do renty lub emerytury lub spełniał w chwili śmierci warunki do uzyskania jednego z tych świadczeń. Sąd pierwszej instancji uznał, że zmarły M. K. nie spełniał tego warunku. Podkreślił, że zgodnie z przepisem art 58 ust 1 pkt 5 w związku z art 58 ust 2 i art 57 ust 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wymagany okres składkowy i nieskładkowy jest spełniony, gdy ubezpieczony, u którego niezdolność powstała w wieku powyżej 30 lat, osiągnął okres składkowy i nieskładkowy wynoszący łącznie co najmniej 5 lat, przy czym okres ten powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Sąd pierwszej instancji zauważył, że do ojca wnioskodawczyni nie ma zastosowania, wprowadzony do obrotu prawnego od dnia 23 września 2011 r., przepis art 58 ust.4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zastosowanie tego wyjątku uzależnione jest bowiem od wylegitymowania się okresem składkowym wynoszącym 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzn. Zmarły M. K. w chwili śmierci osiągnął staż pracy w ilości 27 lat, 6 miesięcy i 15 dni okresów składkowych oraz 1 rok, 7 miesięcy i 23 dni okresów nieskładkowych, tj. łącznie 29 lat, 2 miesiące i 8 dni. Sąd Okręgowy zastrzegł, że nie prowadził postępowania dowodowego w zakresie spornego okresu pracy od 05.02.1973r. do 2.10.1973r. i od 21.10.1973r. do 29.10.1974r. w Kólkach Rolniczych, gdyż nawet uwzględnienie go w całości, tj. doliczenie łącznie 1 roku 8 miesięcy i 7 dni, nie wpłynęłoby na spełnienie przesłanek do przyznania spornego świadczenia. W sumie okresy składkowe zmarłego - z uwzględnieniem spornych - wyniosłyby jedynie 29 lat 2 miesiące i 22 dni zamiast wymaganych 30 lat.

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że wniosek C. K. złożony w dniu 3 sierpnia 2012r. nie mógł skutkować przyznaniem renty rodzinnej dla córki L., gdyż musiał być oceniany zgodnie z przepisami obowiązującymi w tej dacie. Wskazał, że w toku postępowania Sąd nie był uprawniony do oceny decyzji odmownej ZUS z dnia 19 lipca 2011r. wydanej na skutek wniosku C. K., a odmawiającej jej po raz pierwszy prawa do renty rodzinnej dla córki L.. Podkreślił, że decyzja ta jest prawomocna. O ile przed dniem 23 września 2011r. Sąd mógł w swych rozstrzygnięciach powoływać się na treść uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23marca 2006r. (I UZP 5/05), to aktualnie wobec jednoznacznego brzmienia przepisów Sąd tej możliwości nie miał. Argumentował, że w aktualnym stanie prawnym jedynie posiadanie przez zmarłego 30 letniego okresu składkowego skutkowałoby przyznaniem spornego świadczenia.

Apelację wniosła C. K. działająca w imieniu małoletniej L. K.. Nie zgodziła się z argumentacją prawną dokonaną przez Sąd pierwszej instancji. Wskazał, że warunek posiadania przez M. K. własnego prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy powinien być oceniany na datę jego śmierci. W tym kontekście wskazała, że przesłanka ta powinna być weryfikowana w oparciu o pogląd wyrażony w uchwale siedmiu sędziów SN z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, OSNP 2006, nr 19-20, poz. 305. Wniosła o zmianę wyroku Sądu Okręgowego w Ostrołęce i przyznanie prawa do renty rodzinnej dla córki L. K..

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja jest uzasadniona. Rację ma Sąd pierwszej instancji, że okres pracy M. K. w Kólkach Rolniczych nie miał wpływu na rozstrzygnięcie. Przedmiotem sprawy było prawo do renty rodzinnej, a nie jej wysokość. Oznacza to, że istota rozstrzygnięcia zasadzała się na wykładni przepisów prawa. Sąd Okręgowy w Ostrołęce założył, że spełnienie przesłanek prawa do renty rodzinnej należy oceniać na datę złożenia wniosku. Uznał również, że nie był uprawniony do oceny decyzji odmownej ZUS z dnia 19 lipca 2011 r. W obu wypadkach zaprezentowane poglądy nie są trafne.

Renta rodzinna jest świadczeniem pochodnym i alimentacyjnym. Właściwości te znajdują wyraz w ustawowych przesłankach tej renty. W sprawie było jasne, że L. K. na datę wydania decyzji przez ZUS spełniła przesłanki określone

w art. 68 ust 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Jest córką M. K.. Z zaświadczenia znajdującego się w aktach rentowych wynika, że uczyła się w II klasie gimnazjum i otrzymała promocje do klasy III. Oznacza to, że na datę złożenia wniosku i na datę wydania decyzji (sierpień 2012 r.) spełniała przesłanki uprawniające do przyznania renty rodzinnej. W sprawie było sporne, czy analogiczny wniosek można wyprowadzić co do przesłanki dotyczącej osoby zmarłej. Tezy postawione przez Sąd Okręgowy w Ostrołęce nawiązują do przepisu art. 58 ust 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, który został wprowadzony do porządku prawnego w dniu 23 września 2011 r. (ustawą z dnia 28 lipca 2011r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych Dz.U z 2011r. nr187; poz1112). Zgodnie z jego treścią, kryterium stażowe, polegające na legitymowaniu się 5 letnim stażem ubezpieczeniowym w ostatnim 10 – leciu przed powstaniem niezdolności do pracy, nie musi być spełnione, gdy ubezpieczony posiada 30 letni staż składkowy i jest całkowicie niezdolny do pracy. Prawdą jest, że M. K. nie spełnił tego warunku. Nie można jednak pominąć, że zmarł on w dniu 24 czerwca 2011 r., czyli przed wprowadzeniem wskazanej regulacji prawnej. W stanie prawnym obowiązującym w dniu jego śmierci obowiązywały innej reguły. Sąd Okręgowy w Ostrołęce w tym zakresie słusznie przytoczył orzeczenia Sądu Najwyższego, które wytyczały utrwaloną linię orzecznictwa. Zgodnie z nią, warunek stażowy określony w przepisie art. 58 ust 1 pkt 5 w związku z art 58 ust 2 i art 57 ust 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie musiał być spełniony, gdy osoba całkowicie niezdolna do pracy udowodniła okres składkowy i nieskładkowy wynoszący 25 lat dla mężczyzn (20 lat dla kobiet). W sprawie nie ma sporu, że M. K. warunek ten spełnił. Znaczący to tyle, że istotą sporu jest przesądzenie, czy kryterium stażowe powinno zostać spełnione przez M. K. według zasad obowiązujących w dacie śmierci, czy też, jak przyjął Sąd Okręgowy, na datę złożenia wniosku o rentę rodzinną.

Rozstrzygnięcie tego problemu jurystycznego wymaga podkreślenia co najmniej dwóch okoliczności. Po pierwsze, nie można utracić z pola widzenia, że proces nabycia prawa do renty rodzinnej można podzielić na trzy etapy:

- okres oczekiwań prawnych (ekspektatywy)
- nabycie uprawnienia in abstracto. Polega on na powiększeniu sfery praw po spełnieniu określonych prawem przesłanek.
- nabycie uprawnienia in concreto. Nie dochodzi wówczas do powiększenia sfery praw, ale możliwa jest realizację nabytych ex lege uprawnień. W tym kontekście należy przyjąć, że wniosek zainteresowanego uruchamia mechanizm realizacji nabytego in abstracto uprawnienia emerytalno – rentowego.

Rozważania te mają umocowanie w przepisie art. 100 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Z okoliczności sprawy wynika, że L. K. w dniu śmierci ojca nabyła in abstracto prawo do renty rodzinnej. Co więcej nie utraciła go do dnia wydania decyzji z dnia 20 sierpnia 2012 r.

Po drugie, zachodzi konieczność uwzględnienia, że przesłanki warunkujące prawo do renty rodzinnej nie muszą spełnić się jednocześnie. Pochodny charakter świadczenia sprawia, że warunek określony w przepisie art. 65 ust 1 ustawy emerytalnej koncentruje uwagę na osobie zmarłej, po której renta ma być pobierana. Jeżeli uwzględni się, że ustawodawca posłużył się w art. 68 ust 2 fikcją prawną, to zrozumiałe staje się, że kluczowe znaczenie ma data śmierci. Skoro na ten dzień ocenia się, czy zmarły spełniał warunki wymagane do uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, to jasne jest, że kwalifikacja ta nie może odwoływać się do przyszłego stanu prawnego. Inaczej będzie, co do przesłanek skupiających uwagę na osobie uprawnionej. Funkcja alimentacyjna renty rodzinnej może się uaktywnić w późniejszym okresie. Explicite wynika to z przepisów ustawy emerytalnej. Pewne jest, że miarodajny dla tych przesłanek jest stan prawny obowiązujący w dacie ich ziszczenia się.

W orzecznictwie niejednolicie postrzega się wpływ zmiany przepisów na możliwość dochodzenia wcześniej nabytego prawa. W orzecznictwie można spotkać pogląd, że wniosek o świadczenie emerytalno – rentowe podlega rozpoznaniu według stanu prawnego obowiązującego w dacie jego złożenia. Wniosek taki może wyprowadzić z wyroku SN z dnia 13 września 2005 r., I UK 354/04, OSNP 2006, nr 13-14, poz. 223. Należy jednak zauważyć, że rozstrzygnięcie to zostało wydane na gruncie przepisu art. 181 pkt 2 ustawy emerytalnej, który jest przepisem przejściowym (w związku z wprowadzeniem do obrotu prawnego od dnia 1 stycznia 1999 r., ustawy o emeryturach i rentach z FUS). W literaturze

przedmiotu wyrażono pogląd przeciwny (K. Ślebzak, Ochrona emerytalnych praw nabytych, Warszawa 2009, s. 103-112, T. Pietrzykowski, Wsteczne działania prawa i jego zakaz, Kraków 2003, s. 122-124). Zgodnie z nim zmiana prawa nie może negatywnie wpływać na możliwość domagania się wydania decyzji ustalającej prawo do świadczenia, gdy jego przesłanki spełniły się wcześniej, na gruncie prawa dawnego. Zbieżny pogląd został zaprezentowany przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku (wyrok z dnia 25 lutego 2013 r., III AUa 1474/12, LEX nr 1293601). Sąd Apelacyjny orzekający w niniejszym składzie podziela to zapatrywanie. Przemawia za nim konstrukcja prawa do renty rodzinnej. Uwzględniając jej pochodny charakter, staje się zrozumiałe, że realizacja funkcji alimentacyjnej nie podlega dyferencjacji z uwagi na datę złożenia wniosku o świadczenie. Punktem odniesienia dla przesłanki określonej w przepisie art. 65 ust 1 ustawy emerytalnej jest data śmierci ubezpieczonego. W rezultacie, miarodajny dla jej spełnienia jest stan prawny obowiązujący w tej dacie. Dlatego Sąd drugiej instancji nie podziela w tym zakresie rozważań Sądu pierwszej instancji.

W rozpoznawanej sprawie ważne jest jeszcze jedno zagadnienie. Organ rentowy rozpoznawał już wcześniej wniosek uprawnionej o rentę rodzinną. Decyzją z dnia 19 lipca 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił wnioskodawczyni prawa do świadczenia. Decyzja ta nie została zaskarżona. Istotne w sprawie jest, czy decyzja ta stanowi przeszkodę przy uwzględnieniu żądania ubezpieczonej. W literaturze przedmiotu (R. Babińska, Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Warszawa 2007, s.107-108) przyjmuje się, że jeżeli w sprawie rozstrzygniętej prawomocną decyzją została wydana nowa decyzja, z pominięciem trybu art. 114 ustawy emerytalnej, to właściwy organ powinien stwierdzić jej nieważność. Nie ma takiej możliwości, w sytuacji, gdy została ona zaskarżona do Sądu. Pogląd ten wychodzi ze słusznego założenia, że ponowne zgłoszenie wniosku o rentę rodzinną powinno być ocenione w kontekście przepisu art. 114 ustawy emerytalnej. Organ rentowy nie zakwalifikował żądania wnioskodawczyni w tym kształcie. Nie znaczy to jednak, że sąd ubezpieczeń społecznych związany jest tą wadliwą kategoryzacją. W orzecznictwie podkreśla się, że to wniosek inicjujący postępowanie jest wyznacznikiem obszaru zainteresowań sądu ubezpieczeń społecznych (wyrok SN z dnia 2.02.2012 r. III UK 47/11, OSNP 2013, nr 1-2, poz. 13). Oznacza to, że ewidentny błąd organu rentowego, polegający na nieuwzględnieniu żądania przyznania dla wnioskodawczyni prawa do renty rodzinnej, popełniony w niezaskarżonej decyzji z dnia 19 lipca 2011 r., nie może stanowić przeszkody przy uwzględnieniu dochodzonego ponownie prawa (wyrok SN z dnia 4 grudnia 2012 r., II UK 130/12, LEX nr 1234491). Decyzja ta była wadliwa, gdy się uwzględni prawidłową wykładnię art. 57 w związku z art. 58 ustawy emerytalnej, dokonaną w uchwale składu siedmiu sędziów SN z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, OSNP 2006, nr 19-20, poz. 305. W orzecznictwie przyjmuje się, że błąd organu rentowego, rozumiany również jako oczywiście nieprawidłowe zastosowanie obowiązujących przepisów, stanowi podstawę do ponownego ustalenia uprawnień emerytalno – rentowych (wyrok SN z dnia 12 stycznia 2001 r., II UK 182/00, OSNAPiUS 2002, nr 17, poz. 419, wyrok SN z dnia 28 stycznia 2004 r., II UK 228/03, OSNP 2004, nr 19, poz. 341, wyrok SN z dnia 23 listopada 2004 r., I UK 15/04, OSNP 2005, nr 11, poz. 161). Przeprowadzony wywód prawny pozwala zatem na przyjęcie, że prawomocna decyzja ZUS z dnia 19 lipca 2011 r. o odmowie prawa do renty rodzinnej nie stanowi przeszkody do uwzględnienia odwołania w sprawie zainicjowanej przez odwołującą się nowym wnioskiem z dnia 3 sierpnia 2012 r. (wyrok SN z dnia 18 listopada 1997 r., II UKN 324/97, OSNP 1998, nr 16, poz. 488, wyrok SN z dnia 13 września 2005 r., I UK 354/04, OSNP 2006, nr 13-14, poz. 223).

Odnosząc powyższe rozważania do wniosków i twierdzeń wskazanych w apelacji staje się jasne, że stanowią one zasadną podstawę do reformacji wyroku Sądu Okręgowego w Ostrołęce z dnia 14 listopada 2012 r. Sąd Apelacyjny uwzględniając, że wnioskodawczyni L. K. spełniła na datę wniesienia wniosku przesłanki uprawniające ją do renty rodzinnej zgodnie z przepisem art. 386 § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji.